

אורח חיים 1234:567

בתורה. בין הבאים בקביעות לסעודה שלישית, היה תלמיד חכם זקן, 'היאנוכצער רב', ר' מרדכי גוטרמן. בעבר היה רב של עירה זו בליטא. ידעתי שהוא היה תלמיד מובהק של הרבי מאוסטרובצא, אבל תמיד התחמק משאלותי. יום אחד הופיע אותו רב ובקש שאסדר סרטפיקטים לשלושת נכדיו. היה קצת לא נעים אבל החלטתי שהגיע הזמן לבעל חוב לפרוע את חובו. אמרתי לו: נו, עכשיו סוף סוף יעשה עמי חסד, ויאמר לי, מה הוא יודע על דעתו של הרבי בקשר לשוב ארץ ישראל על ידי הציונים? הפצרתי והוא נאות. וסיפר לי שתי עובדות.

רעש גדול קם כאשר נודע שבקבוצים בארץ ישראל מגדלים שפנים. הרבי מגור היתה לו השפעה גדולה מאוד, וביוזמתו הוחלט לארגן כנוס גדול של כל הגדולים, משהו מיוחד, שגם גדולים שלא מחו נגד הציונות ישתתפו בו. נפתח הכנוס, במרכז ישב הרבי מגור, ולצידו ישב הרבי מאוסטרובצא. פתח בדברים בעל ה'כלי חמדה' - שהיה אחד הגדולים. פתח דבריו, כדרך הרבנים, בפסוק ומאמר חז"ל, - ומיד עבר להתקפה בוטה וחריפה נגד הציונות ותומכיה. לפתע נראה הרבי מאוסטרובצא כשכל גופו מזדעזע, נרעד כולו ופתאום דפק על השולחן, והתפרצה קריאה מפיו: וואס טוט זיך דא? מה נעשה כאן? והמשיך באידיש להודים עוסקים בארץ ישראל במצות ישוב הארץ, ואנחנו הגדולים תפקידנו לשבת כאן ולקטרג עליהם? השתררה דממה של תדהמה, - ולאחריה המשיך בעל ה'כלי חמדה' דבריו באי נוחות וניסה להמתיק מעט. עוד דוגמא של ענקים אמיתיים בשלמות, שאין האמת שבנשמתם יכולה להחנק, להכלא, היא מוכרחה להתפרץ, כאש עצורה בעצמותם.

לאחר מכן נערכה עצומה של גדולי הרבנים נגד הציונות. היה מובן מאליו שיש לצרף חתימת הרבי מאוסטרובצא, וחשבו שזה ענין של קפיצה קטנה אליו וזהו. משבאו המחתימים אל הרבי הופתעו לראות כי הרבי מסרב לחתום. אלו שני ספורים של אותו רב תלמיד חכם זקן ממקורבי הרבי מאוסטרובצא.

לאחר ר' חיים המשיך למלא תפקידו בנו - הרב מבריסק. אין להכחיש, גדול מאוד בידיעת התורה, בהעמקה והבנה. אבל שוב, יש לדעת ולהסתכל על הדמות בשלמותה. וכשעומד לעומתו ה'חפץ חיים' בקדושתו ובצדקותו - מיד רואים שאין מה להשוות - ולוא אף רק בענין שמירת הלשון. ידוע שכשהיו יושבים תלמידיו בביתו, מידי פעם היו מושכים אותו לדבר על 'ענייני העולם', ותמיד היה מתקיף בחריפות גדולה מאוד את מנהיגי הציונות הדתית. פעם העיז אברך פיקח (הרב ר' שמעון סטרליץ ז"ל) לשואלו תוך כדי הדברים: מה דעתו על ר' מאיר ברלין? הוא שתק וסרב לדבר. שאל האברך:

מה ההבדל, הלא הוא המנהיג? השיב: נכון, אבל הוא דודי (כמובן באידיש). אמר לו השואל: זה ההבדל בין כבודו לבין הרב קוק. אצל כבודו כל עם ישראל זרים, וישנם קרובי משפחה - דודים. ואצל הרב קוק כל ישראל משפחתו, כולם הם דודיו. זה עוד סיפור קטן, אבל יש בו אמת גדולה.

היום מוסרים דברים בשם הרב ^{מסאטמאר} ^{הנחמיה}. יש לו איזה ספר 'יואל משה', משהו רצה לתת לי וסרבתי לקבל. פעם הביאו לי פתק ממנו והוא כותב בו: כל מי שאומר שבנין הארץ זו אתחלתא דגאולה - אינו אלא טיפש. אם אדם יכול לכתוב בצורה כזו, אחרי ש' אליהו גוטמעכר מגריידיץ כותב בצורה ברורה: אצלי ברור שכשהיו בארץ ישראל סך ק"ל משפחות עובדי אדמה, הרי זה אתחלתא דגאולה; וה'ישועות מלכו', שללא עוררין היה משכמו ומעלה, כותב: שקרוב לודאי שמתנוצץ כעת רוח הגאולה. עם אדם כזה אין לי יותר עסק, ואין לי מה לראות בספריו.

ר' ירוחם, אביו של ר' זרח ורהפטיג, הסתפק בענין הציונות, ובא לארץ לביקור. כשהיה אצל הרב אבא ז"ל, בקש הרב כמה פעמים לדעת על דרכונו, והוא לא הבין מה הרב מתענין בדרכונו? ולבסוף בקשו הרב שישאירו אצלו. כעבור כמה ימים השיב לו את הדרכון, כשאשרת התיירות אושרה באשרת השארות תמידית בארץ. והרב אמר לו: תשאר כאן, אין לך מה לחפש בחו"ל. כך ניצל ר' ירוחם מן השואה הגדולה שירדה על יהדות אירופה כולה ועל עירו ורשא בפרט. עוד אמר לו הרב: אפילו רוב הגדולים סוברים נגד הציונות - אבל אימתי אזלינן בתר רוב במקום שיש ספק - ואפילו ידוע שהמיעוט מחדדי טפי - וכשהגמרא קובעת עובדה כזו, אין זו מליצה בעלמא, אלא משמעותה שמתכוונים יותר לאמת, בכל אופן כיון שאותו דין מסופק - רוב מכריע. אבל בענייננו, פעם היו ספקות, אבל היום משהו יכול להסתפק? "אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר: וְאַתָּם הָרִי יִשְׂרָאֵל עֲנַפְכֶם תִּתְּנוּ וּפְרִיכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל פִּי קָרְבוּ לְבֹא' (יחזקאל לו, ח) (סנהדרין צח, א). הכל כל כך ברור, גלוי ופשוט, עד שאין בכלל ספק.

ושוב חוזר הרב ומדגיש: קשה, ובלתי אפשרי, לתאר מציאות של גדולים אמיתיים, שהיו בליטא, ובכלל, מאות עילויים. גאונים, ופוסקים, שהתרכזו בחבל ארץ זה. הלב מתכווץ לזכרון תקופה נפלאה זו. לכן כל כך התפלאתי, כשהזכרת שם של רב פלוני, שהוא נחשב לדמות מורה דרך. זה ממש מצחיק.

• הרב אברהם רמר, גדול שימושה, עמ' כט, בהוצ' משנת תשנ"ד:

מפורסם היה בשמו שהוא אומר שרוב גדולי ישראל לא התנגדו לציונות. אחד התלמידים

רינן, שלא יעז לומר זאת ליד ארון הקודש. התגנבו הדברים לאזני הרב ומיד רץ לשיבה, פתח את ארון הקודש ואמר: 'מי שאומר שרוב גדולי ישראל התנגדו לציונות הוא משקר'. האמת ניתנה להיאמר, שהציונות היתה תנועה חדשה ורוב הגדולים לא ידעו איך להתייחס אליה. מבין אלה שהתייחסו רובם היו לחיוב, מלבד שני גדולים שהתנגדו, רבי חיים מבריסק ורבי דוד פרידמן'. שאלתי, ומדוע התנגדו? השיב בשאלה: 'וכי לא היה למה להתנגד?'.

• ע"ע לנתיבות ישראל, עמ' רצג-רצז, 'לברורה של הליכת גאולתנו'; עמ' רצט-שא, 'עוד להליכות גאולתנו'.

• הקדמת הרב אברהם יעלין לקונטרס גאולת ישראל, שנת תרפ"ח, החל מעמ' 10 ואילך; שם, עמ' 19, הערה א.

• הלכות משיח לרמב"ם, עמ' 53:

שאלה: כיצד לא מבינים השקפה זאת כל גדולי ישראל בדור שלנו?

תשובה: זו שאלה קשה מאוד, וקשה לענות עליה. היא נשאלה כבר בעבר על ידי מלך כוזר. לאחר שרבי יהודה הלוי הסביר לו קדושתה וחיבתה של ארץ ישראל, שאל, אם כן, מדוע אינכם עולים לארץ ישראל? הרי כל תפילותיכם הם כצפצוף הזרזיר. כלומר, כאותו תוכי האומר מילים, שאינו מבין ואינו מתכוון לאומרו. היהודי אומר כל יום: "ותחזינה עינינו בשובך לציון", אך כשמציעים לו כרטיס נסיעה לארץ אין הוא מעונין בו... ענה החבר למלך: "מצאת מקום חרפתי מלך כוזר" (כוזרי ב, כד). ביישת אותי, אין לי תשובה לשאלתך. אבל, אפשר ללמד זכות על עם ישראל, ולומר, שאין זו פעם ראשונה. בימי עזרא ונחמיה, היו לעם ישראל שלושה נביאים: חגי, זכריה ומלאכי, שאמרו לעם ישראל שהנה עברו שבעים שנה, ויש לחזור לארץ, ואיש לא זו. הקוראים לעליה היו נביאים, ולא אנשים היכולים להיות שנויים במחלוקת, כמו בן גוריון והרצל, אלא שלושה נביאים שהעם לא הקשיב להם. זרובבל, שהיה מזרע המלכות ניסה לזרז את העם לעלות, ולא נענו לו. עזרא, שהיה גדול הדור, עד שאמרו עליו חכמים, שהתורה יכולה היתה להינתן על ידו, אילולי ניתנה כבר על ידי משה רבינו (סנהדרין כא, א), וכן נחמיה ודניאל דיברו אל העם, והחכמים, הגדולים והעשירים לא עלו לארץ ישראל. עם עזרא עלו עשרה יוחסין (קידושין סט, א), כלומר מחללי שבתות, ודורכי גיתות בשבת, ואנשים הנשואים לגויות. אומר רבי יהודה הלוי, שאנשים לא עלו ארצה, כי התקשו להיפרד מבתיהם ומשכנותיהם וישיבותיהם (כוזרי, שם). אדם החי שבעים שנה במקום, מתקשה להינתק ממנו. בימינו, אנשים כבר אלפיים שנה

בגלות, ומתקשים להיפרד. כך עונה רבי יהודה הלוי למלך כוזר, ולנו יש רק להוסיף לדבריו. עם ישראל גם לא שמע למשה רבינו. כולם ידעו שיש לצאת ממצרים על מנת להגיע לארץ ישראל, אך היו שטענו, שזו ארץ אוכלת יושביה (במדבר יג, לב), ולא רצו להיכנס לארץ. בין האנשים היו גם חכמים גדולים. נאמר, שהעדה רצתה לסקול את משה, והעדה זו הסנהדרין (רש"י שם יד, א).

כותב רבי יהודה חי אלקלעי שהנחש סובב הרים גבוהים, כלומר לתלמידי החכמים הגדולים יש יצר הרע גדול. היצר שלהם אינו מתפתה לדברים קטנים, כמו האנשים הקטנים, אלא חוטא בדברים גדולים.

אם כן, הדברים חוזרים על עצמם בכל הדורות. המרגלים היו רבנים גדולים, ולרבנים בזמן עזרא ונחמיה, גם היה הסבר למעשיהם, ובכל זאת אין הלכה כמותם. פעם נשאלתי על רב גדול שאינו עולה לארץ, האם אינו יודע ללמוד? עניתי: "גם אביי ידע ללמוד, ובכל זאת הלכה כרבא". הרב אברהם יצחק הכהן קוק שלח את בנו הרב צבי יהודה לרוסיה ופולניה לשנה וחצי, וביקש ממנו לבדוק דעתם של החכמים לשיבת ציון. הוא היה באוסטריה, בוורשא ובפולין, ונפגש עם חכמים רבים, ועם אחרים התכתב, ומסקנתו היתה שרק שני חכמים התנגדו לשיבת ציון: רבי חיים מבריסק, והרב מקרלין. מעט חכמים היו בעד שיבת ציון, והרוב היה 'רוב דומם', שלא חיווה דעה ברורה, והתלבט. תלמיד אחד שאל את רבינו, מדוע שני חכמים אלה התנגדו לציונות. ענה לו רבינו: 'וכי אין מספיק למה להתנגד?'. יש לנו רשימה ארוכה של בעיות במדינת ישראל, ובכל זאת אין הלכה כמותם. גם למרגלים היו סיבות להתנגד להיכנס לארץ ישראל. הם אמרו שכשנבוא לארץ נעבוד עבודה זרה, ואכן כך היה! ועם זה הם לא צדקו, ומשה רבינו צדק. גם בימי בית שני, כאשר הגיעו לארץ חטאו ונפלו, ובסופו של דבר עשו תשובה, ומאותם מקולקלים שחזרו לארץ עם עזרא ונחמיה, יצאו תנאים ואמוראים. ריבוננו של עולם הוא המנהל את ההסטוריה, וגם אם לרבנים החולקים על הדרך יש סברות, אין הלכה כמותם. הרב יששכר טייכטל כתב ספר 'אם הבנים שמחה'. הוא היה תלמידו של האדמו"ר ממונקאץ', שהתנגד לציונות בחריפות נוראה. בספרו הוא אומר, שהוא עצמו, כתלמידו של האדמו"ר ממונקאץ', התנגד לשיבת ציון. הוא כותב, שכמו רוב הרבנים, הוא לא יכול היה להתעסק בנושא הזה לעומקו. הוא היה עסוק מאוד, רב, ראש ישיבה ודיין, וטרדות הקהילה העסיקוהו ללא הרף. לכן, אי אפשר היה להתעמק בסוגיה, וכרוב הציבור הוא סמך על מה שרוב הרבנים אומרים. בזמן השואה, הוא התחבא במרתף, שם היה לו זמן לעסוק בסוגיה של שיבת ציון, שאינה סוגיה קטנה, אלא מרכזית מאוד.